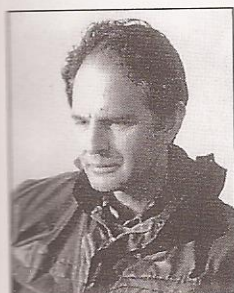

PEDRAS FECUNDADORAS Á BEIRA DOS CAMIÑOS PORTUGUESES A SANTIAGO

Por: Estanislao Fernández de la Cigña Núñez

INTRODUCCIÓN

Partindo da base que non hai un só camiño portugués cara á Santiago, senón que son moitos os que entrando por diversos lugares da fronteira van máis ou menos paralelamente discorrendo cara á cidade do Apóstolo ata converxer nel, traemos hoxe a colación unha das máis sorprendentes facetas que aínda perduran en Galicia

para propicia-la fecundación da terra, do gando e das mulleres, favorece-las colleitas e manexa-lo clima e que atopamos á beira dalgúns deles.

Da mesma maneira que existe un dito popular que asegura que "tódolos camiños conducen a Roma" ou que "preguntando achégase a ela", no armazón case infindo de vereas, congostras, corredoiras, estradas, autovías, etc. que entrecruzan os máis afastados lugares de Galicia, podemos asegurar que todos son ou foron, algunha vez, "camiños xacobeos", pois ían ou viñan daquela cidade.

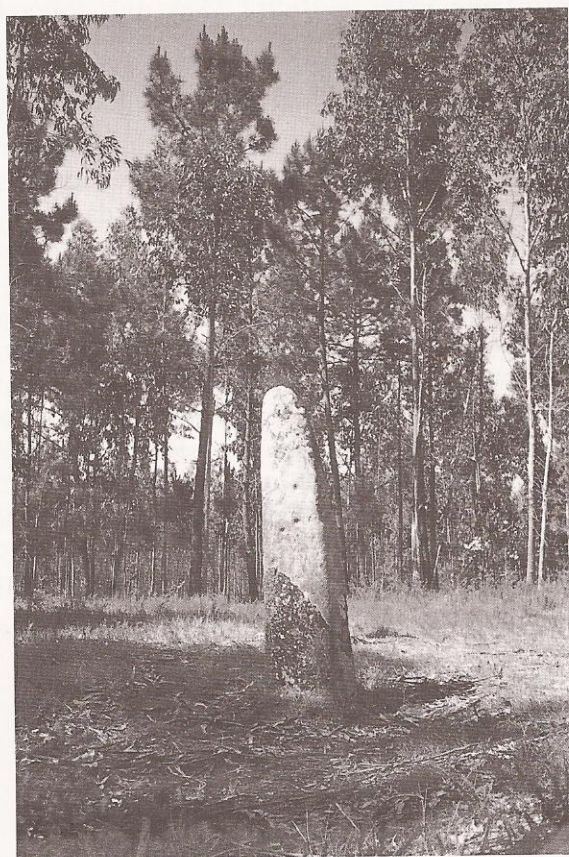
Neste contexto, camiños vellos, agora esquecidos, vereas que percorren as chairas encumiadas, antes transitadas por arrieiros e peregrinos, nunha época na que uns e outros viaxaban xuntos, os primeiros na busca de mercados para os produtos que levaban, os segundos tras unha meta que lles reportara sosego, tranquilidade de espírito e estado de gracia.

UN DESEXO IMPOSIBLE DE CONSEGUIR: DOMINA-LA NATUREZA

Dende sempre, o home intentou domina-las forzas da natureza para telas baixo o seu control, unhas veces por pura conveniencia, outras por seguridade e as máis no seu afán de sobrevivir á adversidade e maila desgracia. Dende que comezou a súa tarefa como labrador e mesmamente antes, cando soamente perseguía con frechas e lanzas ós animais dos que se alimentaba, tanto o exceso de chuva como a escaseza da mesma foi unha das súas preocupacións máis inmediatas e perentorias nas que lle ía, en moitas ocasións, a propia vida. Domina-lo clima foi por tanto un dos seus maiores degoiros e nesa busca incesante quixo semellarse ó propio Deus.

Neste traballo que agora presentamos, non xulgaremos nunca a efectividade ou inocencia dos métodos empregados polas xentes desta terra para conseguilo que ansiaban: dobrega-la marcha da natureza, altera-los ciclos climáticos, potencia-lo nivel reproductivo do agro, dos animais e da propia especie humana. Limitámonos a expor como elementos primitivos, seguramente en vigor dende a

prehistoria máis absoluta dos tempos, sobreviviron ós nosos días e chegaron ó ano 2001, terceiro milenio da era cristiá, onde o autor os atopou exercendo a súa función mediática, se non coa efectividade da que se cría gozaban nun principio se, polo menos, coa mesma fe de antano nos seus resultados finais.

Lapa de Gargantáns (Moraña - Pontevedra), menhir primitivo monolítico relacionado coa fecundidade. Calcúlase que se fixo uns 3.000 anos antes de Cristo.

Noutras épocas, cando as doutrinas do cristianismo aínda non tiñan calado nos seus corazóns, imaxinamos ós homes levantando altares nas cimas das montañas, buscando a benevolencia dos deuses ós que adoraban e dos que se sentían favorecidos. Ofrecerían sacrificios e acharon que as oracións nas alturas se volvían como máis propicias e reconfortantes. Moitos séculos despois, os primeiros predicadores chegados das terras de Palestina atoparon un pobo bárbaro, seguramente cruel polas circunstancias e o medio adverso no que vivía, panteísta ou, en todo caso, animista, ó que converteron, ós poucos, á fe de Cristo. Esta mesma fe que alterou a cultura do mundo (in)civilizado ata os mesmos alicerces, conviviu e segue a convivir aínda coas antigas crenzas, cada vez en menor grao. Que o

priscilianismo e outras formas de herexía atopasen terreo adubado en Galicia era de prever, dados os antecedentes dos que se partía.

Dous mil anos, sen embargo, non foron suficientes para abolir as vellas crenzas asimiladas ata a medula dos propios ósos e agochadas secretamente nos últimos compartimentos estancos do corazón dos galegos e o que facían antes de coñecer a verdade, seguiron facendo despois de asimilala. Cando hoxe falamos de menhires nas nosas montañas que seguen funcionando exactamente igual que antes, a xente da cidade fai un xesto raro, prega o cello e mírache con estranxeza, e como pensando:

- ¿Pero, que estás a dicir? ¡Sei que toleaches!

Mais a verdade é que aínda se seguen a practicar ritos propiciatorios para atraer as augas, escorrentando as secas que tantos estragos provoca e conseguí-lo tempo favorable para os intereses da poboación moito máis frecuentemente do que imaxinamos. Trátase, nin máis nin menos, de propiciar con eles a fecundación da terra e con esta, a da gandería e maila propia especie humana. Indubidablemente, aquelas técnicas arcaicas, profanas, nos que a simboloxía sexual máis exacerbada que formaba parte dos ritos foi substituída nalgures con vantaxe pola Igrexa, propugnando no canto daquelas actuacións outras máis místicas e acordes cos tempos, nos que distintos santos, virxes, cristos e cruces saen en procesión co fin de que os ceos sexan os necesarios para as demandas que con tanta fe e angustia se solicitan. Poñámo-lo caso da Irmandade do Clamor do monte Santa Tecla, na Guarda (Pontevedra), que naceu tralos mesmos afáns dos antigos menhires, pero con estatutos, rexistros e a bendición papal chegada en forma de bula dende a mesma Roma.

DOS RITOS PRIMITIVOS AÍNDA EN VIGOR

A transición da época pagá ó cristianismo neste asunto da fecundación foi modificándose ós poucos, pero, en realidade, esta mesma permanencia estanos a dicir que existiu dende as máis escuras das épocas, cando o home non alcanzaba a albiscar aínda os segredos do clima e pensaba que este, como outros moitos fenómenos naturais, eran caprichos arbitrarios dos deuses ós que había que reconfortar a pesar de manterse sempre invisibles e a prudente distancia.

Cando unha manifestación calquera chega ata os nosos días procedente da antigüidade máis remota quere dicir que a súa historia terá, seguramente, elos máis primitivos que escapan do noso coñecemento, pois nós soamente alcanzamos a ver os últimos aneis daquela evolución que, ademais, aparecen matizados, disimulados e maquillados pola cultura adquirida ó longo do propio fenómeno. Na actualidade hai un termo acuñado para este tipo de cousas procedentes do pasado e das que ignoramos o seu nacemento. Dicimos, entón, metafóricamente, por dicir algo, que: “a

súa orixe se perde na noite dos tempos...” e quedamos, como se di agora, “a mar de ben” e por completo satisfeitos.

Miliario de Guizán (Mos - Pontevedra), chanto da "Vía per Loca Maritima" que de Braga se achegaba a Lugo. Perdeu a súa primitiva funcionalidade e ata hai pouco tempo tiña aparelados ritos de fertilidade.

Se hoxe en día resulta difícil establecer pautas de conducta ou de moda permanentes no tempo a pesar de contar cuns medios de masa sorprendentes (prensa, Cine, TV, radio, internet, etc.), debemos pensar de que xeito estas crenzas estaban metidas nas almas dos nosos devanceiros para manterse vivas ó longo de miles de anos, nos que precisaron burlar, primeiro, e esquivar, despois, outras ideas impostas, pero, sobre todo, opostas as que beberon ata a mesma saciedade.

Se non fose verdade que os ritos de fecundación realizados a través dos menhires dos que estamos a falar non desen resultado, hai moitos anos que as tales pedras desaparecerían como referencia obrigada e deixarían de ser utilizadas fronte á adversidade, porque parece difícil manter a mentira dun xeito prolongado e nós non estamos a falar dunha moda pasaxeira, dun rito esquecido, dunha historia da pre-historia, dun conto ou unha lenda.

Pero, sexan menhires auténticos, miliarios das vías romanas ou laxes máxicas posteriores no tempo, podemos garantir que todos están situados ben nos cumios das montañas ou nas súas abas, en lugares afastados, ata poderíamos dicir que agochados, onde a súa supervivencia pasaba e segue a pasar moi desapercibida a quen que non saiba da súa situación. Deste xeito, esquivando o poder disolvente da Igrexa Católica foron capaces de achegarse ós nosos días, onde aínda uns poucos seguiron cumprindo a función encomendada dende a súa execución: fecundar a terra, para que esta proporcione o pan de cada día, empreña-lo gando, para que a carne non falte nunca e embaraza-las mulleres, para que os fillos, considerados en tempos como unha bendición dos deuses, garanten a vellez dos pais, a supervivencia familiar e de tribo, en poucas palabras: a perpetuidade "in eternum" da especie que os fixo.

Se alguén pretende acada-la lúa tirándolle pedras, despois do cuarto ou quinto intento non lle quedan máis ganas de seguir facéndoo e fica absolutamente convencido da súa inútil pretensión. Da mesma maneira, poderíamos argumentar que con sete mil ou máis anos de ritos fecundadores a través das pedras e rochas se estas non demostrasen unha certa eficacia, polo menos psicolóxica, terían desaparecido hai moito tempo da nosa rexión. Claro que, quizais, o exemplo que puxemos, o de tira-la pedra cara á lúa, resulta demasiado convincente e atrae-las augas do ceo cara a terra ten bastante menos consistencia, e polo tanto, máis doses de imprecisión, o que lle permite burlar a súa eficacia a través desta vía que asegura a súa permanencia no tempo. De tódolos xeitos, para sobrevivir ó longo de milenios algunha eficacia deberían ter demostrado para non finar un día subitamente na travesía como elementos estériles e polo tanto, absolutamente ineficaces e inocuos, tanto como as pedras tiradas nunha noite aloucada e sen rumbo ó satélite da Terra.

DE COMO ROMA FAVORECEU O CULTO SEN PRETENDELO

Cando Iberia caeu baixo o poder dos romanos, estes abriron vías de comunicación para exercer-la soberanía e favorece-lo comercio. Os camiños enlousados da mesma maneira cas estradas actuais tiñan os seus chantos marcando distancias e sinalando roteiros, pois, aínda que non fosen moitos, o camiñante sempre desexou coñecer-la ruta que pisaba e, sobre todo, a distancia que lle faltaba para o final da etapa. Certamente que só unha parte ínfima daquelas pedras enormes chamadas no argot dos entendidos "miliarios" pasaron á historia da fecundación e da maxia. Pero a ninguén se lle escapa o parecido que existe entre estes chantos quilométricos

das antigas estradas e un falo xigante. Por iso, en Guizán (Mos - Pontevedra meridional) o miliario da coñecida "Vía per Loca Maritima" que dende Bracara Augusta (Braga) pasaba por Tude (Tui) e chegaba a Aquae Celenae (Caldas de Reis) e remataba en Lucus Augusta (Lugo) déronlle en atribuír sobresaintes facultades que moitos séculos despois o camiño portugués que pasa o seu mesmo carón se encargou de espallar ós catro ventos.

A CREACIÓN NACE DA CONXUNCIÓN DE FEMIAS E MACHOS

No monte Aloia, ó carón da cidade romana de Tui e podemos dicilo así con toda propiedade, existe unha rocha que a maneira de tellado cubre unha especie de cavidade coñecida pola "Cama de San Xiao". Din que quen xace nela con muller asegura axiña a súa fecundación a pouco que se esforce minimamente.

Polo tanto, en Galicia temos dous tipos diferentes de rochas ou pedras fecundantes: unhas convexas, masculinas, que adquiren a forma dun falo. Son miliarios, menhires, pirámides, cilindros, etc. mentres que outras con aparencias cóncavas, fendidas, vaxinais, son, en definitiva, absolutamente femininas na súa morfoloxía.

Máis coñecida ca cama do Aloia é, sen dúbida, a que atopamos no cabo de Fisterra e que alí recibe o nome de "Cama de San Guillermo". Estes leitos e outros moitos, reciben os nomes dos santos que teñen capelas ou santuarios que se acha nas inmediacións. Pero, posiblemente, a ninguén se lle ocorre que teñan nada que ver cos mesmos e si con practicas pagás de fecundación, moi anteriores á propia cristianización do lugar. Non descubrimos nada se dicimos

Cama de San Xíán, no alto do monte Aloia (Tui - Pontevedra), onde a pouco que un se esforce conséguese a preñez da parella.

que Tui está no mesmo inicio galego do principal camiño portugués a Santiago e que Fisterra e o verdadeiro final de tódolos camiños de peregrinación. O curioso é que o camiño comenza e remata nunha cama.

Parece que os nosos devanceiros con estas prácticas dominaban dalgún xeito a fecundación nun tempo no que a supervivencia dependía moito máis ca agora dun número elevado de fillos. Por iso, estes ritos nos que interviñan camas e falos acadaban unha grande importancia social e un bo espallamento xeográfico. Dalgún xeito, poderíamos dicir que eran necesarios, máis ca iso, imprescindibles, pois estaba en xogo non só a supervivencia familiar, senón a tribal. E isto era o máis importante de todo.

Pero debemos pensar que a continuidade do home sobre a Terra depende non só do seu grao de fecundidade. A falta de alimentos ocasiona a desaparición da especie nun prazo moi curto, case instantáneo, mentres que a esterilidade nótase máis paseniñamente na poboación. Se a primeira a dezma nunhas semanas, a segunda actúa tan só co paso dos anos. Atopa-las claves da dominación do clima para favorece-las colleitas facíase, pois, realmente imprescindible e de conseguirse, trataríase, realmente, dunha táboa de salvación que garantizaba por sempre o futuro do pobo.

O principio que regula o clima nos menhires actuais ten o mesmo fundamento que rexe os procesos reproductivos das especies superiores, falamos por exemplo dos mamíferos, entre os que se atopa o home. Debemos supoñer que os argumentos que manexan as xentes primitivas teñen que ser, necesariamente, sinxelos na súa estrutura para poder asimilalos con prontitude e sen maiores problemas polas súas mentes pouco desenvolvidas. As abstraccións son sempre difíciles de manter e comprender por pobos pouco evolucionados. Conceptos como cantidades e números escapan da maior parte da comprensión das xentes sen grandes luces. Atopámonos, así, que algúns son capaces de contar ata dez, porque dez son os dedos das mans, quizais ata cen, pero lles resulta imposible pensar cal é a representación de 5234 ou sete millóns, por poñer uns exemplos. Seguindo con este razoamento, chegamos onde queríamos chegar: o funcionamento dos menhires, falos xigantes da produtividade dos campos. A súa propia visión, fálanos da súa sinxela misión neste mundo.

A CAPACIDADE FECUNDADORA DOS MENHIRES

Un menhir pode estar composto por unha ou por varias pedras. Acada sempre unha forma alongada, semellante a un prisma, a un cilindro, a un cono ou pirámide, en definitiva, lembra ó órgano reproductor masculino.

Necesariamente en toda fecundación precisamos igualmente dun elemento feminino e atopámolo na cúpula celeste, no propio ceo que está por riba da terra, que é, neste

caso, a femia. A fin e ó cabo, tamén ten unha forma cóncava, ou mellor dito, adapta a forma cóncava por excelencia. Na fecundación, o elemento masculino precisa dunha erección. E aínda que pareza mentira, no rito da fecundidade do que estamos a tratar esta prodúcese igualmente. Os homes levantan o menhir para que elevándose cara ó ceo acade o seu punto de máxima expansión. Prodúcese, axiña, a chuvia a maneira de satisfactoria exaculación e os campos, gracias ó torrente de esperma, xerminan, crecen e acaban por madurar-los froitos.

Cando chove de máis e as humidades e fungos podrecen as colleitas precísase retirar-lo falo da súa posición erguida e deita-lo no chan. Acabouse o coito prolongado e canso. Coa calma que proporciona a paixón satisfeita, sae o sol. Podemos dicir que os amantes descansan e dormen.

Este e non outro é o argumento que rexe o principio fecundador das pedras e por el seguiremos camiñando, agora que coñecemos as leis sinxelas do seu funcionamento para poder entendelo coa mentalidade do home actual que ten con aqueles que o idearon, miles de anos de evolución e aprendizaxe sen fin.

OS MENHIRES FECUNDADORES NA GALICIA ACTUAL

En xeral, podemos atopar dous tipos de menhires, os formados por unha ou poucas pedras e aqueles que están constituídos por unha morea delas. Como norma, podemos albiscar que son máis primitivos os que teñen a súa estrutura integrada por unha ou varias pedras e que resultan máis evolucionados e, polo tanto, máis modernos e eficaces, os elaborados por moitas. E dicimos por que. Este proceso tamén parece fácil de entender. O menhir formado por unha ou varias pedras, acada sempre o mesmo tamaño e exactamente a mesma forma, pois non admite máis que unha soa maneira de montaxe. O menhir que integra unha maior cantidade de elementos pode reconstruírse de mil maneiras diferentes e o resultado será tamaños distintos en formas máis ou menos semellantes.

Se nos parece que a medida non é suficiente, podémolles engadir algunhas pedras máis por riba, convertendo un falo pequeno nun moito maior, e polo tanto, bastante máis eficaz a hora da fecundación, que é do que se trata.

Ás veces, atopamos parellas de menhires nos que o maior, se identifica sempre como do xénero masculino e ó máis pequeno co feminino. Neste caso a fecundación dos campos coa chegada da chuvia prodúcese cando ambos acadan a súa posición vertical. Loxicamente, cando se trata de parellas a fecundación nace do coito simulado que ambos menhires realizan, para iso representan macho e femia. Non caben outras suposicións diferentes neste asunto.

MENHIRES PAGÁNS, ROMANOS E CRISTIÁNS

Os menhires pagáns enlazarón despois cos romanos e máis tarde cos cristiáns. Dende unha perspectiva histórica pouco importa en que datan naceron estes ou aqueles, o caso é que todos naceron co paganismo, sobreviviron co imperio romano e se integraron co cristianismo. Aínda que a maioría debeu sucumbir nesta última etapa da súa existencia, hainos, sen embargo, que conseguiron chegar por increíble que pareza ó día de hoxe, cando redactamos estas liñas no comezo do verán.

Efectivamente, aínda que ata aquí daba a sensación de que estabamos a falar de cousas primitivas e sen uso, podemos asegurar que aínda que teñan unha orixe descoñecida e milenaria, a súa vixencia segue viva como ó principio dos tempos. Se comencian a desaparecer agora non é por falta de crenzas e convencementos, senón, máis ben, por falta de medios para erguelos e deitalos consonte ás necesidades dos labregos e gandeiros que acreditan neles. É dicir, o despoboamento do campo trouxo consigo que non haxa xente suficiente como para podelos erguer e deitar, segundo as necesidades, como sucede agora mesmo na serra de Faro de Avión (Ourense) co Touzo e maila Touza, xa que se precisan varios homes para o levantamento do macho e outros tantos para deitalo no chan, unha vez cumprida a satisfacción a súa función fecundadora coa súa parella de sempre.

CRENZAS ARREDOR DESTAS PEDRAS

Dicíase na aldea de Camposancos (Avión - Ourense) que a pedra que conformaba o menhir chamado Touzo tiña ouro no seu interior e que gran parte do poder que manifestaba se debía precisamente a esa circunstancia. Así que un día a racharon. Dende entón, no canto de estar formado por un só bloque monolítico presenta varios anacos

de relativo tamaño que admiten unha soa composición. En palabras de Francisco, "O Grande de Camposancos", foi mellor así:

- Eu xa sabía que non tiña ouro. Pero rompérona para se convencer. Agora, móntase e desmóntase máis facilmente, pois antes tiñamos que vir unha morea de homes con cordas e non era nada fácil de levantar.

AS PIRÁMIDES DE TOMONDE (CERDEDO)

Un deses camiños xacobeos que partía da fronteira portuguesa, pasaba por Ribadavia, remontando a serra de Faro de Avión, onde deixaba a súa esquerda ó Touzo e maila Touza e internábase, logo, polo Suído, fronteira natural entre Ourense e Pontevedra camiñando pola parte alta, onde

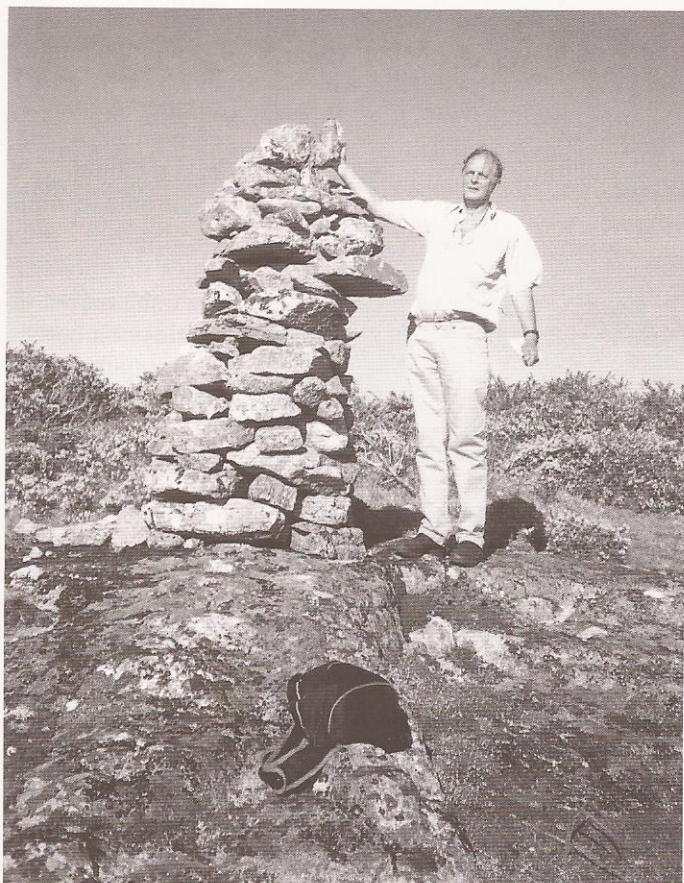
recibía o nome de "Verea de Santo Domingo". Continuaba, despois, na busca da vila da Estrada para rematar en Santiago, pasando antes por Folgoso e Tomonde. Precisamente aquí, nesta aldea pequena do concello de Cerdedo (Pontevedra), faremos unha parada para retroceder nuns instantes tres mil ou catro mil anos, cando outros menhires, postos por pobos

Os "Santiños da Portela", Tomonde (Cerdedo - Pontevedra), tal e como os atopou o autor o día que estivo o seu carón: o 19 de maio de 2001. O macho ten de alto 1,90 m e a femia 1,14 m.

galaicos descoñecidos, moi interiores ós celtas, ergueron as súas pedras, como falos xigantes os que renderon culto na esperanza de que a fecundidade propiciara o crecemento da tribo e o progreso da mesma.

En Tomonde os menhires, agora re-bautizados cristianamente co nome dos "Santiños da Portela" por atoparse neste monte, precisan de centos de pedras para acadalo tamaño desexado. Son, de acordo co que levamos dito, a última etapa da evolución das pedras fecundadoras. O grande é macho, o pequeno femia. Acadan de altura, a última vez que os medimos: 1,90 m e 1,14 m, respectivamente.

O autor se esforza en levantar, aínda máis, o "Santiño" que representa a virilidade, engadíndolle algunhas pedras por riba. "Santiños da Portela", Tomonde (Cerdedo - Pontevedra), pirámides actuais levantadas para manexalo clima.

PRÁCTICAS HOMOSEXUAIS XA NA MESMA PRE-HISTORIA

Necesariamente temos que ser breves na nosa exposición, que precisaba ser bastante máis longa para expoñer, polo menos, unha parte de todo o que levamos recollido sobre ritos de fecundación nas pedras ó longo destes últimos anos, pero non nos resistimos a rematar sen falar da rocha dos Penes, no concello das Neves (Pontevedra meridional), onde esta laxa fecundadora nos

presenta ante a propia vista prácticas homosexuais primitivas que non precisan de moita explicación literaria. Sobre a súa superficie case cha, aparecen gravados dous penes, desideratum dos varóns galegos, que se afastan bastante das medias nacionais, pois acadan 24,5 e 23 cm de longo. Teñen orientadas as súas cabezas cara a un círculo equidistante de ambos, que se afasta moito de querer representa-lo órgano feminino de reprodución e que mide 6 cm de diámetro.

Pedra dos Penes, Taboexa (As Neves - Pontevedra meridional) quizais relacionada no principio con prácticas homosexuais. Trátase de insculturas antigas, anteriores á época castrexa e que damos á luz por primeira vez neste traballo.

REMATAMOS COMO COMENZABAMOS: FALANDO DA FONDA NEGRURA DA NOITE

Na actualidade, esta pedra, perdeu as prácticas fecundadoras das que gozaba en favor da devoción a San Bartolomeu que se venera na capela do seu nome que se acha moi próxima. Pero non esquezamos que San Bartolomeu sempre estivo moi relacionado coa reprodución e, hoxe en día, aínda lle ofrecen galiñas e coellos que despois son subastados na grande romaría que se lle celebra cada 24 de agosto no seu santuario montés. E non hai animais domésticos que máis se reproduzan cos anteriormente mencionados. Estas prácticas aínda perduran na memoria das xentes maiores que lembran como as mulleres da bisbarra que querían quedar preñadas ían a pedra, asentaban as súas posadeiras sobre ela e refregaban o seu sexo contra aquelas gravacións peniais cunha idade que se perde, e non podemos rematar doutra maneira, ...¡na noite escura dos tempos!

Sanguñeda (Mos), a 2 de xullo de 2001